

Forbruker, oppvekst og likestilling – Hva skjer i Brussel?

Halvårsrapport, første halvår 2023

Forbruker-, oppveksts- og likestillingsråd Marie Osnes
EU-delegasjonen, Brussel, 26.07.2023

Innhold

1 En overordnet oversikt	3
1.1 EU-institusjonenes fellesprioriteringer.....	3
1.2 Rådet	3
1.3 Europakommisjonen.....	5
1.4 Europaparlamentet	5
2 Hva skjer på forbrukerfeltet?.....	6
2.1 Forbrukerpolitikk i det grønne skiftet.....	7
2.1.1 Nye lovforslag første halvår 2023	7
2.1.2 Status pågående saker.....	9
2.2 Forbrukerpolitikk i det digitale	9
2.3 Status på andre pågående forbrukersaker	10
2.3.1 Fjernsalg av finansielle tjenester	10
2.3.2 Forbrukerkreditt	11
2.4 Kommende lovforslag.....	11
2.4.1 Pakkereiser og passasjerrettigheter	11
2.4.2 Tvisteløsninger.....	11
2.4.3 Samarbeid mellom håndhevingsmyndigheter	11
3 Aktsomhetsdirektivet	12
4 Hva skjer på oppvekstfeltet?	13
4.1 Barn	13
4.1.1 Plattform for barns deltakelse	13
4.1.2 Beskyttelse.....	13
4.1.3 Barnefattigdom.....	14
4.1.4 Trygt internett for barn.....	14
4.1.5 Forebygging og bekjempelse av overgrep mot barn på nett (CSAM).....	16
4.1.6 Gjensidig anerkjennelse av foreldreskap på i EU.....	16
4.2 Ungdom	16
5 Hva skjer på likestillings- og ikke-diskrimineringsfeltet?	17

5.1 Likestilling i det digitale	17
5.2 Likestilling i arbeidslivet.....	18
5.2.1 Likelønnsdirektivet.....	18
5.2.2 Status og diskusjoner.....	20
5.3 Likestillingsorganer	20
5.4 Vold mot kvinner og i nære relasjoner	21
5.4.1 Istanbulkonvensjonen.....	21
5.4.2 Direktivet om vold mot kvinner og i nære relasjoner	21
5.5 LHBT+	22
5.5.1 Rådets behandling av LHBT+ -saker.....	22
5.5.2 Status for Europas LHBT+ -personer	22
5.5.3 Konverteringspraksiser på LHBT+ -personer	23
5.6 Personer med nedsatt funksjonsevne	23

1 En overordnet oversikt

På nyåret og våren 2023 lå de samme sakene under overflaten som høsten 2022 med fokus på Russlands angrepskrig i Ukraina, høye energipriser, inflasjon og økte levekostnader. Det er fortsatt oppmerksomhet rundt temaer som energi, inflasjon og økte levekostnader, men diskusjonene har beveget seg i retning av andre mer langsiktige konsekvenser: Konsekvensene av krigen i en bredere forstand med et endret geopolitisk bilde og endrede relasjoner til Russland, endret syn på Kina, men også etterdønninger etter pandemien har gitt en utvidet forståelse av kriseberedskap i Europa/EU: normer, demokrati, og hvordan gjennomføre det grønne skifte og digital omstilling i langvarige krisetider. Det større geopolitiske bildet har likevel ikke i nevneverdig grad påvirket gjennomføring av sakene omtalt under på forbruker-, oppvekst- og likestillingsfeltet. I denne halvårsrapporten kan du blant annet lese om to nye lovforslag som ble lagt frem på forbrukerfeltet. På oppvekstfeltet har EU-systemet blant annet begynt å se nærmere på barns vern i det digitale. På likestillingsfeltet har likelønnsdirektivet trådt i kraft i tillegg til at EU har tiltrådt deler av Istanbulkonvensjonen. Rapporten trekker på tidligere innrapporteringer fra EU-delegasjonen.

1.1 EU-institusjonenes fellesprioriteringer

De tre EU-institusjonene Europakommisjonen, Rådet og Europaparlamentet har seks felles overordnede prioriteringer for 2023 og 2024 (jf. [felleserklæringen](#)): (1) levere på det europeiske grønne skiftet (*European Green Deal*), (2) oppnå en digital omstilling og øke EUs motstandsdyktighet, (3) øke innsatsen for å få til en økonomi som fungerer for folk flest, (4) sikre et sterkere Europa i verden, (5) fremme den europeiske levemåten, og (6) beskytte demokratiet og verdier.

Lovforslagene på forbrukerfeltet faller i grove trekk innunder de første to prioriteringene, mens oppvekstfeltet og likestillingsfeltet faller innunder målsettingene 3, 5 og 6.

1.2 Rådet

Sverige hadde formannskapet i Rådet første halvår 2023. Blant noe det de fikk til under deres formannskapsperiode var enighet om likelønnsdirektivet og de sikret Rådsposisjon på direktivforslaget likestillingsorganer.

Spania tok over stafettspinnen for [rådsformannskapet](#) 1. juli 2023. Det spanske formannskapet har **fire hovedprioriteringer**:

1. reindustrialisering av EU og strategisk autonomi
2. fremme grønn omstilling og miljøtilpasning
3. fremme økt sosial og økonomisk rettferdighet
4. styrke europeisk samhold

Programmet finnes i sin helhet [her](#) og tentativ dagsorden for de ulike ministermøtene [her](#). Under legges i korte trekk frem prioriteringene Spania har for områdene likestilling, ikke-diskriminering, familie-, oppvekst- og forbrukerfeltene.

Likestillings- og sosialpolitikk

Det spanske formannskapet har satt sosial inkludering og rettferdighet høyt på dagsordenen. Prioriteringene til det spanske formannskapet for temaene likestilling og ikke-diskriminering faller i hovedsak under konstallasjonen til EPSCO (arbeids- og sosialsaker). De vektlegger den europeiske sosiale og rettighetspilaren og har i grove trekk en målsetting om en mer sosial rettferdig og inkluderende Europa. Det planlegges rådskonklusjoner om retten til å yte omsorg, som bl.a. vil omhandle likere fordeling av omsorgsoppgaver mellom begge foreldre, uavhengig av kjønn. Det legges opp til to rådskonklusjoner om ungdom (en om ungdomsdeltakelse og en om mental helse), og rådskonklusjoner om kvinner og likestilling i idrett under ministermøtet for utdanning, ungdom, kultur og sport. De foreløpige dagsordene for ministermøtene nevner følgende saker: kjønnsbasert vold & vold mot kvinner (to saker), Barnegarantien, *European Disability Card*, likestillingsorganer, Direktivet om likebehandling, og politisk debatt om EUs handlingsplan mot rasisme (2020-2025). Andre saker av relevans er: transportministrene skal se på rollen til kvinner i transportsektoren, og justisministrene skal behandle saker innenfor kjønnsbasert vold og vold i nære relasjoner, EUs tilslutning til Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, og menneskehandel.

Forbrukersaker

Hovedprioriteringene på forbrukerfeltet faller innenfor rammene av EUs forbrukerdagsorden (*New Consumer Agenda*), EUs Grønne giv og Sirkulærøkonomi handlingsplanen (*European Green Deal; Circular Economy Action Plan*), EUs gård-til-matbord strategien (*Farm-to-Fork*), og én-helse-tilnærmingen (*One Health approach, animals, humans, and the environment*). På lovarbeidsiden vil følgende bli prioritert: Forbrukervern i det grønne skiftet (*Empowering Consumers for the Green Transition*), Retten til å reparere (*Right to Repair*) og Økodesignforordningen. Aktsomhetsdirektivet og Direktivet om miljømerking (*Green Claims*) fremgår ikke eksplisitt fra den foreløpige dagsordenen for rådsmøter og programmet til det spanske formannskapet.

Andre saker av relevans er: energiministrene kommer til å behandle saker om strømmarkedet og energipriser, telekommunikasjonsministrene kommer til å behandle arbeidet med kunstig intelligensforordningen og viktigheten av etisk og inkluderende digitalisering, og justisministrene kommer til prioritere personvern og harmonisering av samarbeidet om databehandling og evaluering av personvernforordningen (GDPR).

Ungdom

Rådskonstellasjonen som dekker utdanning, ungdom, kultur og sport (EYCS) skal etter planen legge frem to rådсанbefalinger knyttet til digital undervisning & ferdigheter (*Council Recommendation on the key enabling factors for successful digital education and training & Council Recommendation on improving the provision of digital skills in education and training*), og to rådskonklusjoner knyttet til ungdom (*Conclusions on strengthening the inclusive and participatory aspects of the European Youth Strategy, guaranteeing the rights and well-being of all young people & Conclusions on youth and mental health*).

1.3 Europakommisjonen

Europakommisjonens overordnede prioriteringer for perioden 2019-2024 er:

1. En europeisk grønn giv (grønt skifte/grønn omstilling).
2. Et Europa klart for den digitale tidsalder (digitalt skifte).
3. En økonomi som fungerer for folk.
4. Et sterkere Europa i verden.
5. Beskytte den europeiske levemåten.
6. En styrking av europeisk demokrati.

[Europakommisjonens arbeidsprogram for 2023](#) («En union som står støtt og samlet») har samme dystre narrativ som den alvorstunge, mobiliserende og verdibaserte linjetalen som Europakommisjonspresident Ursula von der Leyen holdt i Europaparlamentet i september 2022 (*State of the Union*): Sterk vektlegging av behov for solidaritet og samhold internt i EU, og med nære partnere. Systemkamp mellom demokrati og autokrati, både i Europa og utenfor. EU må beskytte seg mot autokratiske regimer og uønsket avhengighet. Samtidig nevnes behov for langsiktighet og stå kurs selv i en krisesituasjon, med særlig henvisning til de tre flaggskipene; det grønne skiftet, digitale agenda og motstandsdyktighet. Prioriteringene på forbruker, oppvekst- og likestilling er:

Forbrukere

- Europakommisjonen ønsker å legge frem endringer av reglene som regulerer samarbeid mellom forbrukermyndigheter for å hindre urimelig handelspraksis og for å støtte en mer effektiv håndheving av forbrukerlovverket.
- Ellers omtales ikke forbrukere eller forbrukersaker særskilt.

Barn og ungdom

- Underkapitlet «beskytte den europeiske levemåte» nevner det europeiske ungdomsåret (2022) og fremhever at 2023 vil fortsette å ha fokus på ungdom gjennom *European Year of Skills*. Sistnevnte fokuserer bl.a. på videre- og etterutdanning, opplæring o.l. for å sikre kompetanse for fremtidens arbeidskraft.
- Arbeid med å motvirke seksuelle overgrep mot barn blir omtalt under «beskytte den europeiske levemåte» og Europakommisjonen planlegger å legge frem en revidering av Direktivet for å bekjempe seksuelle overgrep mot barn.

Likestilling og ikke-diskriminering

- Under kapitlet «styrking av europeisk demokrati» skal Europakommisjonen legge frem et europeisk bevis/kort for personer med nedsatt funksjonsevne (*European disability card*).
- En union for likhet (*the Union of Equality*) skal styrkes ved å sikre enighet om de foreslåtte initiativene for å bekjempe vold mot kvinner og vold i hjemmet, og på likelønn (*pay transparency*).
- Europakommisjonen ønsker å jobbe videre med å sikre effektiv beskyttelse mot etnisk diskriminering under EUs handlingsplan mot rasisme 2020-2025.
- Order kjønn (*gender*) og LHBTI+ blir ikke nevnt én eneste gang i arbeidsplanen.

1.4 Europaparlamentet

Europaparlamentet (EP) behandler en rekke lover og saker i underliggende komiteer som deretter (som hovedregel) legges frem for avstemning i plenum. EP har nå gått inn i siste år i sitt mandat før europaparlamentsvalget finner sted i perioden 6.-9. juni neste år. De ulike partisammenslutningene har allerede begynt å forberede seg til valg. De neste seks til ni månedene vil være avgjørende for å løse i havn lover og regler før EP går i valgkampmodus.

2 Hva skjer på forbrukerfeltet?

Tilstandsrapporten for forbrukere i Europa (*Consumer Conditions Scoreboard*) følger situasjonen for forbrukere i EUs 27 medlemsland i tillegg til Island og Norge. Hovedkilden for dataene er en representativ undersøkelse av forbrukere gjennomført i perioden oktober til november 2022 for IPSOS på vegne av Europakommisjonen. [2023-rapporten](#) trekker frem åtte funn:

Økonomi. Forbrukernes personlige økonomi og tillitt ble sterkt påvirket av de høye levekostnadene i 2022.

- 37% av europeiske forbrukere rapporterer at de har måtte trekke på oppsparte midler.
- I slutten av 2022 var det en økning av antall forbrukere som tok opp kortsiktige lån (kredittkortgjeld økte med 12% på årsbasis).
- Forbrukere har rekordlav positive framtidsutsikter, selv om det spores en liten bedring.

Energi. Flertallet av forbrukere har tilpasset sine vaner for å håndtere energikrisen.

- 71% av de spurte forbrukerne har endret sine vaner for å spare energi i hjemmene sine, mens 28% har tilpasset sine reisevaner (bruk av transportmidler).

Reisevaner. Reisende er fortsatt preget av Covid-19-krisen og mer enn 40% velger siste-liten bestillinger.

Grønn omstilling. Til tross for høy bevissthet om behovet for handling for å møte den grønne omstillingen og håndtere klimakrisen, er det fremdeles et relativt høyt antall forbrukere (43%) som sier at miljøhensyn ikke påvirker deres kjøpsavgjørelser.

- 20% av de spurte forbrukere rapporterer at de tar hensyn til miljø i alle, eller de fleste, av sine kjøp i 2022.
- Tallene har vært relativt stabile siden 2018. Europakommisjonen mener at en mulig forklaring kan være økte levekostnader. En annen er skepsis til at miljøpåstander er riktige.

Netthandel. Flertallet av EUs forbrukere handlet varer og tjenester på nett de siste 12 månedene (71%); tallet er tilsvarende tallet før Covid-19.

- Forbrukere foretrekker å handle fra tilbydere/selgere som ser ut til å være basert i eget land.

Målrettet reklame. Andelen forbrukere som er bekymret for målrettet reklame på nett er vedvarende høy med 94%; et tall som er uendret sammenlignet med 2018.

- Forbrukere er mest bekymret for bruk og deling av personlig data (70%), samling av data på nett og relatert profilering uten at det er gitt samtykke til dette (66%) og «cookies» (57%).

Urimelig handelspraksis. Handelspraksisen som hyppigst blir rapportert som urimelig er salg under press fra salgsmeldinger (SMSer) eller oppringing: 44%.

Tillit. Et høyt antall forbrukere har tillit til at næringsdrivende respekterer deres forbrukerrettigheter (76%) og tillitsnivået er likt på tvers av de fleste EUs medlemsland.

- Dette til tross for at 25% av forbrukerne rapporterer at de har hatt problemer når de kjøper varer og tjenester de siste 12 månedene. Dette må ses i sammenheng med at forbrukere i høy grad er fornøyde med hjelpen de mottar fra den næringsdrivende etter kjøpet.
- Tillit til offentlige myndigheter og forbrukerorganisasjoner er på linje med tillitsnivået i samfunnet for øvrig til offentlige myndigheter i et land.

Årets **Forbrukertoppmøte** ([Consumer Summit 2023](#)) gikk av stabelen 28. mars og hadde som hovedtema fremdrift av forbrukerdagsordenen mens multiple kriser håndteres (*Next on the New Consumer Agenda: moving ahead while managing multiple crises*). Utbrytersesjoner tok for seg ulike temaer som digital forbrukere, bærekraftig forbruk, digital finans og lokale råd for sårbare forbrukere. Europakommisjonen har oppsummert toppmøtet i en egen rapport, som kan leses [her](#).

Rapport om lokalt tilpasset forbrukerveiledning. Europakommisjonen publiserte i slutten av januar funn fra en [studie](#) gjort rundt lokalt tilpasset råd til forbrukere. Fire suksessfaktorer blir trukket frem i rapporten som oppsummerer funnene: 1) tilpasning av tiltak for den identifiserte forbrukergruppen, 2) samarbeid og partnerskap på tvers av institusjoner (offentlige, private og sivilt samfunn), 3) gi råd til rett tid (tid og sted), og 4) utvikling av digitale verktøy.

På **lovgivningssiden** har EU fortsatt i samme spor som den startet på med innværende Europakommisjon og Europaparlament, omtalt nærmere under.

2.1 Forbrukerpolitikk i det grønne skiftet

«[Det europeiske grønne skiftet](#)» (European Green Deal) er en av Europakommisjonens fanesaker. Her legges det opp til bærekraftig økonomisk utvikling og vekst, mindre forurensing, lavere klimagassutslipp, bedre helse, økt livskvalitet og nye arbeidsplasser. Europakommisjonen ser også forbrukerfeltet gjennom dette grønne skifte-prismet.

2.1.1 Nye lovforslag første halvår 2023

I mars 2023 ble to nye forslag lagt frem som de siste brikkene i puslespillet av EUs sirkulærøkonomipakke, som bygger på Europakommisjonens [forbrukerstrategi](#), [handlingsplan for sirkulær økonomi](#) og det grønne skiftet:

- Forslag om «villedende miljømarkedsføring: Dokumentering av miljøavtrykk» (*Green Claims*).
- Forslag om «rett til å reparere» forbrukerprodukter.

Miljøpåstander (Green Claims)

Målsettingen med dette forslaget er å sikre at produkter, tjenester og prosesser som markedsføres som miljøvennlige faktisk ikke er skadelige for miljøet – og dermed forebygge såkalt «grønnvasking», eller villedende miljømarkedsføring. Saken omtales i Brussel-systemet som «*the Green Claims Initiative*».

Lovforslaget ble lagt frem 22. mars som del av en pakke for styrket forbrukervern i det grønne skiftet sammen med forslaget om «Retten til å reparere». Miljøkommisæren Sinkevičius la frem [lovforslaget om miljøpåstander](#) og sa at forslaget er ment å beskytte både næringslivet og forbrukere fra grønnvasking. Med lovforslagene skal forbrukere kunne stole på og etterprøve informasjonen de får om produkter. For næringsdrivende vil direktivforslaget bidra til «juridisk klarhet» og like konkurransevilkår. Bedrifter må kunne dokumentere påstandene sine basert på vitenskap. Påstandene må være spesifikke, transparente og etterprøvbare. Samlet sett skal dette hindre villedende informasjon. Videre skal direktivet bidra til å luke ut useriøse miljømerker. Sinkevičius viste til at under forarbeidet til lovforslaget hadde Europakommisjonen avdekket rundt 230 miljømerker for å illustrere at miljømerking både er fragmentert i det indre markedet og at det store antallet miljømerkinger bidrar til forbrukernes forvirring når de forsøker å velge miljøvennlige produkter, som igjen undergraver forbrukernes tillit til miljømerker. For mer utdypende informasjon om forslaget kan følgende lenker konsulteres: [Spørsmål og svar](#) til lovforslaget og Europakommisjonens [korte oversikt over forslaget](#).

Europakommisjonen hadde forslaget på [høring](#) til 21. juli. Europakommisjonen har også oversendt forslaget til Verdens handelsorganisasjon (WTO) med frist for innspill innen 29. august om hvorvidt Europakommisjonens forslag utgjør en teknisk hindring for handel («technical barrier to trade»). Notifikasjonen kan leses [her](#). I Rådet behandles forslaget av rådsarbeidsgruppen for miljø. I Europaparlamentet har to komiteer delt ansvar for oppfølging av lovforslaget: Komiteen for indre marked og forbrukervern (IMCO) og Miljøkomiteen (ENVI).

Lovforslagsteksten er *ikke* merket med EØS-relevans, men dette vurderes nærmere. I Norge er saken på [høring](#) til september.

Retten til å reparere

Å gjøre reparasjoner enklere og rimeligere for forbrukere og næringsdrivende har vært en idé og et ønske i EU-systemet i noen år. Europaparlamentet oppfordret Europakommisjonen til å iverksette tiltak både i [2020](#) og [2021](#). I september 2021 omtalte Kommissjonspresident Ursula von der Leyen et kommende «lovforslag om rett til å reparere» som et «nøkkelinitiativ for 2022». Europakommisjonen gjennomførte [høring](#) om nye slike rettigheter i perioden 11. januar til 5. april 2022.

[Lovforslaget](#) om felles regler for å fremme reparasjon av varer ble lagt frem 22. mars 2023 av Justiskommisær Reynders (med ansvar for forbrukersaker). Lovforslagsteksten er merket med EØS-relevans. Sammen med Økodesignforordningen skal Retten til å reparere-forslaget stimulere til at vi bruker varer lenger og reparerer disse snarere enn at vi bytter dem ut med nye produkter. Videre er håpet at direktivet skal bidra til å videreutvikle et marked for reparasjon og fjerne eksisterende hindre for reparasjon. Lovforslaget legger opp til at det skal være mulig å kreve reparasjon også etter produktets lovpålagte garantiperiode. Noen av tiltakene som foreslås er:

- hvert EU medlemsland oppretter en digital plattform hvor forbrukere kan finne informasjon om reparatører og hvor de kan selge brukte varer.
- Et europeisk informasjonsskjema for reparasjon som skal bidra til åpenhet knyttet til priser og betingelser for reparasjon. Tanken er at dette skal gjøre det lettere å sammenligne reparasjonstjenester.
- Europakommisjonen skal utvikle en standard for reparasjonstjenester.

Mer informasjon om forslaget finnes i [spørsmål og svar](#) til lovforslaget. Europakommisjonen hadde forslaget på høring frem til 25. mai. Innspillene fra ulike aktører fra næringsliv og sivil samfunn kan leses [her](#). Innspillene er ventet å bidra inn i og påvirke den videre behandlingen av lovforslaget.

I Rådet er det rådsarbeidsgruppen for forbrukere som behandler forslaget. Det spanske formannskapet planlegger å legge frem et forhandlingsmandat (*General Approach*) i begynnelsen av desember. I Europaparlamentet er det indre marked- og forbrukerkomiteé (IMCO) som har hovedansvaret for lovforslaget med saksordfører René Repassi (S&D, sosialdemokratene, Tyskland) i spissen. Miljøkomiteen (ENVI) er assosiert komité, noe som betyr at IMCO må ta hensyn til ENVIs posisjon i utarbeidelsen av rapport og EPs posisjon. Saksordførere for ENVI er Sunčana Glavak (EPP, Kroatia) and Karin Karlsbro (Renew Europe, Sverige). IMCO planlegger å legge frem forslag til forhandlingsmandat for plenumsstemning i november.

2.1.2 Status pågående saker

Forbrukermakt i det grønne skiftet

Lovforslaget [Forbrukermakt i det grønne skiftet](#) («Empowering the Consumer for the Green Transition») ble lagt frem 30. mars 2022. Rådet kom til enighet om sitt [forhandlingsmandat](#) 3. mai. Europaparlamentet kom 11. mai til enighet om sitt [forhandlingsmandat](#). Både Rådet og Europaparlamentet har kommet med en rekke endringsforslag sammenlignet med Europakommisjonens forslag. Forhandlingene mellom de tre EU-institusjonene startet i juni. Det er ventet at forhandlingene skal avsluttes under det spanske rådsformannskapet.

Økodesignforordningen

Europakommisjonen la 30. mars 2022 fram forslag til en forordning for bærekraftige produkter. EUs medlemsland ble enige om [Rådets posisjon](#) om forslag til Økodesignforordning på møtet i konkurranseevnerådet 22. mai. Europaparlamentet ble i juli enige om sitt [forhandlingsmandat](#). Dermed er det duket for trilogforhandlinger mellom EU-institusjonene.

2.2 Forbrukerpolitikk i det digitale

[Det europeiske digitale skiftet](#) er, sammen med den grønne given, en av Europakommisjonens toppsaker. Flere lovforslag ligger i skjæringspunktet mellom forbruker- og digitalpolitikk. Dette gjelder blant annet regelverk for nettplattformer og lignende om digital tjenestelovgivning (*Digital Services Act*), konkurranse i digitale markeder (*Digital Markets Act*), *Dataforordning (Data Act)* og regelverk om kunstig intelligens. Det gjelder også revisjoner av regler om produktsikkerhet, forbrukerkreditt og fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere. EUs overordnede mål er å sikre like godt forbrukervern på nett som i den fysiske verden, eller som det ofte formuleres: «Det som er forbudt offline skal også være forbudt online». Våren og høsten 2022 gjennomførte Europakommisjonen to høringer for å innhente synspunkter på om dagens forbrukerregler er godt nok tilpasset den digitale virkeligheten (se her «[Digital fairness – fitness check on EU consumer](#) og [her](#)). I den siste **høringen** (gjennomført i perioden 28. november 2022 til 20. februar 2023) ønsket Europakommisjonen svar på spørsmål som skal bidra til å vurdere hvorvidt dagens regelverk er effektivt, oppnår ønsket målsettinger, er relevant, koherent og har en merverdi. Tre direktiver var inkludert i den såkalte «Digital Fitness Check»; Direktivet om urimelig handelspraksis (2005/29/EC Unfair Commercial Practices Directive), Forbrukerrettighetsdirektivet (2011/83/EU Consumer Rights Directive), og Direktivet om urimelige kontraktsvilkår (93/13/EEC Unfair Contract Terms Directive). Rapporten som oppsummerer utfallet av høringen kan leses [her](#). Rapporten presiserer at dette kun er en oppsummering av innspillene som ble

mottatt og ikke er å regne som et representativt utvalg av EUs befolkning og ei heller Europakommisjonens offisielle posisjon. Rapporten spiller inn i Europakommisjonens gjennomgang av digitalt forbrukervern.

Studie om digital markedsføring. 30. januar 2023 publiserte Europakommisjonen en studie som ser på effekten av digital reklame (*digital advertising*) på personvern, forlag (*publishers*) og annonsører. Rapporten ser både på utvikling i annonsemarkedet de siste 10-15 årene og på hvilken effekt dette har hatt på borgere, forbrukere og demokratiet i EU, samt fordeling av inntekter/inntjening til ulike aktører. Siste del av rapporten (del C) vurderer alternativer til dagens reklame-/annonsemodeller. Underkapitler analyserer forbrukervern opp mot dagens EU lovverk. Rapporten kan leses og lastes ned [her](#). Noe av det rapporten fremhever er følgende:

- Digital reklame som baserer seg på innsamling av persondata, sporing og profilering kan ha *utilsiktede konsekvenser for personvern, sikkerhet, demokratiet og miljø*. Likevel finnes det lite uavhengig bevis som støtter påstander om at utstrakt bruk av sporing og profilering gir konkrete fordeler sammenlignet med digital markedsføring som ikke benytter seg av slike metoder.
- *Markedsposisjonen* til aktører som har mest innsikt i og «kontroll» over digitale brukeres adferd blir styrket, mens andre aktører taper på dagens oppsett (bl.a. manglende mulighet for direktekommunikasjon med forbrukere, tap av markedsadgang og inntekter).
- En annen utfordring som blir påpekt er en tillits-/ansvarlighetskrise (*accountability crisis*) hvor enkeltindivider forventes å navigere et komplekst nettverk av ulike aktører for å sikre eget personvern og kontroll over hvordan data blir brukt i markedsøyemed.
- Studien fremhever *gap i eksisterende lovverk og behov for økt åpenhet og ansvarliggjøring*, behov for å sikre at enkeltindivider får økt kontroll, og behov for å se nærmere på faktorer som gjør det mulig for annonsører å ha kjennskap til sitt publikum.

Undersøkelse om nettbutikker. 30. januar 2023 publiserte Kommisjonen resultatene av en undersøkelse av nettbutikker innen detaljhandel gjennomført av nasjonale forbrukermyndigheter (CPCs) og Europakommisjonen. Undersøkelsen fokuserte på tre praksiser som ofte vil lede forbrukere til å ta valg som kanskje ikke er i deres interesse – bruk av såkalt manipulerende design (*dark patterns*). Av 399 undersøkte nettbutikker benyttet 148 minst en av disse metodene. For eksempel brukte to nettstedet falske nedtellingstidtakere med frister for kjøp av spesifikke produkter, mens 54 rettet forbrukerne mot visse valg - fra abonnement til dyrere produkter eller dyrere leveringsalternativer - gjennom visuelle design eller valg av språk. 70 nettsteder skjulte viktig informasjon eller gjorde den mindre synlig for forbrukerne, blant annet informasjon knyttet til leveringskostnader, sammensetning av produkter eller om tilgjengeligheten av et billigere alternativ. Av disse nettstedene var det 23 som skjulte informasjon med det formål å manipulere forbrukere til å inngå et abonnement. Gjennomgangen inkluderte også appene til 102 av nettstedene som ble undersøkt. Det avslørte at 27 av virksomhetene brukte minst form for «dark pattern» også på denne handelsplattformen. Les mer på Europakommisjonens nettside [her](#).

2.3 Status på andre pågående forbrukersaker

2.3.1 Fjernsalg av finansielle tjenester

Europakommisjonen la 11. mai 2022 fram [forslag til oppdaterte regler om fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere](#). 6. juni 2023 kom Rådet og Europaparlamentet til en foreløpige politisk enighet om regelendringene. Rådets pressemelding kan leses [her](#). Europaparlamentets pressemelding kan leses [her](#). Ifølge pressemeldingene er det enighet om styrket forbrukervern på nett når kontrakter

ingås. Det skal være lettere for forbrukere å trekke seg fra kontrakter (ved bruk av en såkalt «angreknapp»/ *withdrawal button*). Dette medfører også endringer i noen bestemmelser i [Forbrukerrettighetsdirektivet](#) til å gjelde for finansielle tjenester solgt på avstand (fjernsalg). Videre skal det innføres forbud mot bruk av manipulativ design på nettsidene som kan lokke forbrukere til å ta valg som går mot deres interesser, eksempelvis bruk av pop-up vinduer som ber forbrukere ta gjentatt stilling til noe de allerede har tatt stilling til. Både Rådet og Europaparlamentet må gjennom formelle beslutningsprosedyrer for å godkjenne direktivteksten det ble politisk enighet om.

2.3.2 Forbrukerkreditt

Europakommisjonen la 30. juni 2021 fram [forslag til revidert direktiv om forbrukerkreditt](#). Formålene er å ta høyde for konsekvenser av koronapandemien for kredittmarkedet for forbrukere, i tillegg til å følge opp sentrale funn fra en evaluering av gjeldende forbrukerkredittdirektiv. Forbrukerkreditt-direktivet vil erstatte eksisterende lovverk. Håpet er at det nye regelverket vil øke forbrukervernet, oppfordre til mer åpen og ansvarlig lånepraksis, og presentere kredittinformasjonen til forbrukere på en tydelige og forståelig måte tilpasset den digitale tidsalder.

I begynnelsen av desember 2022 kom Rådet og Europaparlamentet til politisk enighet om forbrukerkreditt-direktivet. Avtalen var foreløpig. Grunnet misnøye med den politiske avtalen krevdes flere tekniske møter for å gjennomgå direktivteksten og forhandlinger innenfor det politiske mandatet. Europaparlamentets indre markeds- og forbrukerkomiteé ga sin tilslutning til den noe reviderte teksten i slutten av mai i år. Denne skal behandles i EPs plenumsesjon (tentativt september), deretter følger Rådets formelle beslutning.

2.4 Kommende lovforslag

2.4.1 Pakkereiser og passasjerrettigheter

Europakommisjonen arbeider med revidering av **pakkereisedirektivet** (direktiv (EU) 2015/2302) og planlegger å legge frem et lovforslag høsten 2023 Dette er ledd i den europeiske forbrukerstrategien ([Consumer Agenda](#)) fra november 2020 hvor Europakommisjonen skriver at de «vil analysere om pakkereisedirektivet fortsatt er adekvat i lys av aktuelle kriser». En oversikt over Europakommisjonens fremdriftsplaner i evalueringen er tilgjengelig [her](#). For mer bakgrunnsinformasjon, sjekk Europakommisjonens [evalueringsrapport](#) (2021) og [høringen](#) (februar til mai 2022).

Tilgrensende er Europakommisjonens arbeid med [evaluering](#) av eksisterende regelverk på **passasjerrettigheter** som også skal legges frem andre kvartal 2023. Europakommisjonen blir hjulpet av en gruppe med konsulenter i det pågående arbeidet (ledet av PWC). Arbeidsgruppen ser på samsvar med annet regelverk og andre pågående prosesser.

2.4.2 Tvisteløsninger

Europakommisjonen hadde høsten 2022 en [høring](#) hvor de ba om innspill til et eventuelt behov for endringer av regelverket som regulerer tvisteløsninger for forbrukere i møte med den digitale hverdagen. Det er ventet at Europakommisjonen skal legge frem et forslag i siste kvartal 2023 (dato ikke fastsatt), men det er noe usikkerhet knyttet til dette gitt at Europakommisjonen nærmer seg slutten av sitt mandat. Det ligger det an til at et eventuelt forslag vil først bli realitetsbehandlet etter neste års Europaparlamentsvalg.

2.4.3 Samarbeid mellom håndhevingsmyndigheter

I perioden september til desember 2022 gjennomførte Europakommisjonen en [høring](#) om styrket samarbeid mellom håndhevingsmyndigheter. Europakommisjonen planlegger å legge frem et forslag høsten 2023.

3 Aktsomhetsdirektivet

Europakommisjonen la 23. februar 2022 fram [forslag til regler om aktsomhetsforpliktelser](#) (*Corporate Sustainability Due Diligence*) knyttet til skadevirkninger av selskapers virksomhet for menneskerettigheter, klima og miljø. 1. desember 2022 ble EUs ministre for konkurransevne enige om en forhandlingsposisjon. I den [generelle innstillingen](#) foreslår EU-medlemslandene endringer og den utgjør Rådets forhandlingsmandat. Europaparlamentet ble 1. juni 2023 enige om sitt forhandlingsmandat. Europarlamentets pressemelding i etterkant av plenumsavstemningen kan leses [her](#). Forhandlingene mellom Europakommisjonen (EK), Europaparlamentet (EP) og Rådet startet i juni. Det er høyt prioritert av alle tre institusjoner å komme i mål i inneværende mandatperiode for EP og EK.

Norsk posisjon til Aktsomhetsdirektivet finnes [her](#). Med norske øyne kan det være naturlig å sammenligne forslaget med [Åpenhetsloven](#), som trådte i kraft i Norge 1. juli 2022.

4 Hva skjer på oppvekstfeltet?

4.1 Barn

Arbeidet i EU på barns rettigheter er i hovedsakelig knyttet til erfaringsutveksling og samhandling snarere enn felles lovutvikling. Unntakene kan sies å være saker knyttet til det digitale og overgrep mot barn.

4.1.1 Plattform for barns deltakelse

Europakommisjonen har i samarbeid med Europaparlamentet og barnerettighetsorganisasjoner opprettet en plattform for barns deltakelse (*EU Children's Participation Platform, CPP*) som ledd i oppfølgingen av EUs strategi for barns rettigheter. Den første generalforsamlingen for plattformen gikk av stabelen 26. juni 2023. Målsettingen er å bidra til å styrke barns evne til å bidra til endringer og at deres rettigheter blir oppfylt. Plattformen skal være en inngang til meningsfull, reell og strukturert deltakelse av barn med målsetting om å konsultere barn, utarbeide og utveksle forskning, barnevennlig informasjon og erfaringer, læring og kapasitetsbygging. Den ser på lokale og nasjonale nivåer og EU-nivå. Plattformen piloteres i 14 EU medlemsland med ambisjon om å utvide til flere land. Europakommisjonen har etablert og utvikler plattformen i samarbeid med sekretariatet ICF (et konsulentselskap), sivilsamfunnsorganisasjonene SOS Barnebyer og Redd Barna International, to akademikere (Prof. Cath Larkins og Prof. Laura Lundy), og Risk & Policy Analysts Ltd. (RPA). Under åpningen av CPPs generalforsamling uttalte Europakommisjonens visepresident for demokrati og demografi Dubravka Šuica, "*Child participation in policy making is not only a right, it is becoming a real necessity. It is essential to strengthen our democracies. For present and future generations*".

For mer informasjon:

- Plattformens nettside er tilgjengelig [her](#). Mer bakgrunn om plattformen finnes [her](#). En barnevennlig informasjonsplakat om plattformen kan ses [her](#).
- Barn er bedt om å aktivt delta på denne [nettsiden](#).
- Europakommisjonens visepresident for demokrati og demografi Dubravka Šuica sin åpningstale under generalforsamlingen kan ses i opptak [her](#).
- Europakommisær Didier Reynders sin tale under generalforsamlingens avslutning 27. juni kan ses [her](#).
- EUs Fundamental Rights Agency (FRA) deltok og gir deres blikk på møtet [her](#).
- For mer bakgrunn og analyse av status for barns deltakelse, se Europakommisjonens studie om barns deltakelse i EUs politiske og demokratiske liv (2021) [her](#).

4.1.2 Beskyttelse

EUs integrerte system for beskyttelse av barn (*EU Integrated Child Protection System Initiative*) er et tiltak under utarbeidelse og Europakommisjonen planlegger å lansere tiltaket i 2024. Forslag til tiltak

skal på høring og informasjon om dette vil bli annonsert her: [Integrated child protection systems \(europa.eu\)](https://europa.eu).

Hovedmålsettingen vil være å beskytte barn fra vold – også vold begått i grensekryssende situasjoner som migrasjon. Målet er at tiltaket skal bidra til en helhetlig tilnærming som er koordinert og multidisiplinær. Ønsket er både å få til bedre systemer nasjonalt, men også bedre samarbeid på tvers av landegrenser i grensekryssende saker. Tiltaket skal i førsteomgang samle det som allerede eksisterer av lovverk, tiltak, finansiering og mykere tiltak for å sikre et integrert og sterkt system.

[Barnahus](#)-modellen (et barnevennlig senter for barn som er utsatt for vold) er noe som blir sett på nærmere i denne sammenheng. Under EUs nettverksmøte for barns rettigheter i mars 2023 ble denne modellen fremsnakket av flere, herunder Europakommisjonens DG Reform. Videre ble Norway Grants ble nevnt i denne sammenhengen og støtten til oppussingen av et Barnahus i Slovenia.

4.1.3 Barnefattigdom

I juni publiserte FRA (*Fundamental Rights Agency*) sin siste [rapport](#) om utviklingen på en rekke områder, hvor de blant annet advarer mot at antallet barn som lever i fattigdom i EUs medlemsland fortsatte å stige til tross for tiltak på nasjonalt nivå for å ta tak i fattigdomsproblematikken. Barnefattigdom var nedadgående før 2020, men pandemien førte til en økning. Inflasjon og høye energikostnader har rammet sårbare familier, og særlig barn og unge. Det er stor variasjon i barnefattigdom på tvers av medlemsland. Tall fra Eurostat viser at Slovenia ligger lavest på 10,3 prosent og Romania med høyest nivå av barnefattigdom med 41,5 prosent. FRA oppfordrer EUs medlemsland til å øke innsatsen for å løfte barn ut av fattigdom og gjøre en større innsats for å gjennomføre EUs barnegaranti. Videre oppfordrer FRA Europakommisjonen til å bistå medlemslandene med veiledning og finansiell støtte. Manglende oppfølging og gjennomføring av Barnegarantien har blitt kritisert fra flere hold slik det fremkommer i denne artikkelen i [Euraktiv](#) og [EUObserver](#).

Bakgrunn: Sammen med strategien for barns rettigheter, la Europakommisjonen våren 2021 også fram forslag til en europeisk «barnegaranti». Denne dreier seg om å hjelpe barn i spesielt sårbare situasjoner. Garantien gir råd til EUs medlemsland om hvordan de kan forebygge og bekjempe barnefattigdom og sosial utestengelse ved å sikre barn tilgang til grunnleggende tjenester. I juni 2021 [vedtok medlemslandene barnegarantien](#). Den endret dermed status fra kommisjonsforslag til «rådsanbefaling». Medlemslandene forpliktet seg dermed – frivillig – til å følge opp «barnegarantien» i nasjonal politikk. For norske forhold kan det være verdt å merke seg at anbefalingen overlater til det enkelte medlemsland å bestemme om barn skal sikres tilgang til tjenester gjennom organisatoriske grep, eller ved å sikre familiene ytelse som gjør dem i stand til å dekke utgifter for å få tilgang til tjenestene.

4.1.4 Trygt internett for barn

Flere barn og unge er koblet på internett og antall timer de bruker på nett har økt betraktelig de siste årene. Dette byr både på muligheter og utfordringer, og barn er sårbare på nett. I EUs strategi for tryggere internett for barn fra 2022 ([BIK+-strategien](#) (Better Internet for Kids+)) heter det blant annet at de fleste barn bruker smarttelefonen daglig og nesten dobbelt så mye sammenlignet med for ti år siden. Bruken starter også i yngre alder enn tidligere.

Barn og tryggere internett-dagen

I anledning Europas tryggere internett-dag («Safer Internet Day»), 7. februar, overbrakte både Europakommisjonens visepresident for demokrati og demografi, Dubravka Šuica og Europakommisær Thierry Breton videohilsener hvor de fremhevet det EU gjør for å sikre at barn og unge blir beskyttet og styrket i den digitale verden. De fremhevet blant annet EUs Erklæring for digitale rettigheter og prinsipper ([European Declaration on Digital Rights and Principles](#), som ble lansert i desember 2022 av Europaparlamentet, Europakommisjonen og Rådet) og lanseringen 7. februar 2023 av en [barnevennlig versjon](#) av denne. Erklæringen skal bidra til å sikre en bærekraftig og menneskesentrert visjon for digital utvikling. I tillegg har Europakommisjonen lansert et barnevennlig [digitalt spill](#) for å utforske og lære om de digitale prinsippene. Den barnevennlige versjonen av EUs digitale prinsipper er et supplement til den [barnevennlige versjonen av EUs strategi for tryggere internett for barn \(BIK+\)](#), som ble lansert 7. februar. Utover dette annonserte Breton at det i 2023 arbeides med etiske retningslinjer for digitale tjenester tilpasset barn og unge og digitale ferdigheter sentralt i Det europeiske året for ferdigheter (*European Year of Skills*).

Pågående arbeid i EU på barn og det digitale

- Europakommisjonen jobber med retningslinjer for tolkning og oppfølging av **DSA** (digital tjeneste-loven).
- Europakommisjonen har satt ned en ekspertgruppe som skal arbeide frem etiske retningslinjer for **alderstilpasset design** («age appropriate design code of conduct»). Gruppen møttes i midten av juli for første gang og har 30 medlemmer fra sivilt samfunn, næringslivet og Europakommisjonen.
- EU jobber med regelverk på **kunstig intelligens**. Det er ventet at barn og sårbare grupper vil bli beskyttet gjennom at noen bruksområder defineres som høyrisiko og/eller er forbudt (i likhet med f.eks. GDPR/Personvernforordningen og DSA).
- **Høringsmøte** i indre markeds- og forbrukerkomité (i EP) i slutten av juni om **digital trygghet med fokus på sårbare forbrukere og mindreårige**. Bred høring om nåværende og fremtidige lovforslag som behandles i komiteen (manipulativ design, målrettet markedsføring, vanedannende design, ansvarliggjæring av tek-industrien og misbruk av barn på nett).
- Europakommisjonen arbeider med en gjennomgang **av forbrukervern i det digitale** («digital fitness check»). Innholdet og vinklingen er fremdeles ikke kjent, men det tyder på et vidt omfang.
- **EUs medlemsland** håndhever barns rettigheter innenfor eksisterende regelverk. Flere EU-medlemsland (f.eks. Italia) jobber med håndheving av Personvernforordningen og bl.a. sosiale medier og kunstig intelligens (som ChatGPT mm.). Eksempelvis undersøkte Italia i våres TikTok for mulig manglende overvåking av virale videoer som kan skade ungdom. Frankrike vedtok 1. juni en ny influenserlov som skal regulere påvirkernes markedsføring på nett, herunder sosiale medier. Noen former for markedsføring forbyr, herunder plastisk kirurgi og nikotinposer. Reklame for gambling vil kun være lov dersom plattformen kan effektivt hindre at mindreårige ser reklame for dette. Videre må påvirkere oppgi om bilder er generert gjennom kunstig intelligens, eller er digitalt manipulert for å begrense villedende markedsføringspraksiser.

4.1.5 Forebygging og bekjempelse av overgrep mot barn på nett (CSAM)

[Forordningsforslaget](#) om å forebygge og bekjempe overgrep mot barn inneholder to elementer:

- Digitale plattformer pålegges forpliktelser til å avdekke, rapportere og fjerne materiale som inneholder overgrepsmateriale som involverer barn (CSAM), og innhold som har til formål å utnytte barn («grooming»).
- Et EU-senter mot seksuelle overgrep mot barn skal etableres. Dette skal være et desentralisert byrå som skal legge til rette for gjennomføring av forordningen.

Forslaget behandles per tiden i Rådet og Europaparlamentet. Spania har ambisjoner om å få et forhandlingsmandat klart under sitt formannskap. Det er forventet at Europaparlamentet (EP) stemmer over sitt forhandlingsmandat i plenum høsten 2023. Når Rådets og EPs posisjoner er klare kan forhandlinger med Europakommisjonen starte.

Regjeringen la forslaget ut på høring 8. desember 2022: [Høring – EU/EØS. Forslag til forordning for å forebygge og bekjempe seksuelle overgrep mot barn - regjeringen.no](#).

4.1.6 Gjensidig anerkjennelse av foreldreskap på i EU

7. desember 2022 fremmet Europakommisjonen [forslag til forordning](#) (med [vedlegg](#)) om gjensidig anerkjennelse av foreldreskap i grensekryssende situasjoner i EU med basis i Traktat om EUs virkemåte (TFEU) artikkel 81(3). Artikkelen gir EU myndighet til å innføre tiltak og lover innenfor familie Lovgivning som har grensekryssende elementer.

Europakommisjonen ser anerkjennelse av foreldreskap som et spørsmål om å sikre EU-borgernes grunnleggende rettigheter og sikre barns rettigheter i grensekryssende situasjoner. Målet med forordningen er å sikre at en person som er anerkjent som forelder i ett EU-medlemsland også skal være anerkjent som forelder i andre EU-medlemsland. Forslaget behandles per tiden av Rådet og må vedtas ved enstemmighet av Rådet etter konsultasjon av Europaparlamentet.

4.2 Ungdom

[Rådsmøtet](#) for utdanning, ungdom, sport og kultur vedtok 15. mai **Rådskonklusjoner** om inkludering av ungdom i en bærekraftig fremtid for Europa ([Conclusions of the Council and the representatives of the Member States, meeting within the Council on the social dimension of a sustainable Europe for youth](#)). Ministerne uttrykte under rådsmøtet at EU bør gjøre mer for å få unge involvert i politikktutvikling for en bærekraftig fremtid. I tillegg anerkjente ministrene utfordringene unge mennesker møter i dag i kjølvannet av koronapandemien, den pågående krigen i Ukraina, høye energipriser og klimaendringer. Den mentale helsen til unge blir påvirket av disse krisene og det er behov for at medlemslandene fremmer «mental helse-ferdigheter» (*mental health literacy*) gjennom tilgang til kvalitetsutdanning og helsetjenester. I rådskonklusjonene ble det fremhevet at det er behov for å se på den sosiale dimensjonen av en bærekraftig fremtid for unge i Europa og deres rolle i å gjennomføre 2030 agendaen for bærekraftig utvikling.

Rådet vedtok på samme møte en [Resolusjon](#) om å revidere arbeidsplanen for EUs ungdomsstrategi. EUs ungdomsportal for ungdomsstrategien finner du [her](#).

Europakommisjonen har satt i gang en **midtveisgjennomgang** av EUs ungdomsstrategi og har en åpen innspillsrunde frem til 2. august, se [her](#).

Ungdommers **mentale helse** er på dagsorden for det spanske rådsformannskapet (se over).

Europakommisjonen la for øvrig frem en [mentalhelsestrategi](#) i juni 2023 hvor barn og unge omtales.

5 Hva skjer på likestillings- og ikke-diskrimineringsfeltet?

Beskyttelse av menneskerettigheter og mot diskriminering er nedfelt i EUs traktater (Treaty of the European Union, TEU, og Treaty on the Functioning of the European Union, TFEU), og EUs Vedtekter for grunnleggende rettigheter ([EU Charter of Fundamental Rights](#)) som alle EU-medlemsland er bundet av. EUs grunnleggende rettigheter er delt inn i seks hovedområder: verdighet (*dignity*), friheter (*freedoms*), likestilling (*equality*), solidaritet (*solidarity*), borgerrettigheter (*citizens rights*), og justis/rettssikkerhet (*justice*). I tillegg er tre såkalte tredje generasjonsrettigheter blitt lagt til i nyere tid: databeskyttelse (*data protection*), bioetikk (*guarantees on bioethics*), og åpen administrasjon (*open administration*). Bestemmelsene i Charteret/Vedtektene er rettet mot EU-institusjoner og underliggende etater, i tillegg til medlemslandenes myndigheter når de gjennomfører EU-lovgivning. I de tilfeller der Charteret ikke gjør seg gjeldende, er grunnleggende rettigheter beskyttet under nasjonal lovgivning og andre internasjonale konvensjoner som medlemslandene har ratifisert.

Utover loverket er ikke-diskriminering en del av EUs interne og eksterne politikk og det finnes en rekke strategier og handlingsplaner på eksempelvis [anti-semittisme](#), [kjønn](#), [personer med nedsatt funksjonsevne](#), [LHBTIQ](#), [rasisme](#), og [Romfolk](#).

EU har gjort fremskritt på flere lovforslag og har debattert en rekke saker på likestillingsfeltet, nærmere omtalt under. Europakommisjonen publiserte sin [2023-rapport](#) for kjønnslikestilling i mars i år med analyser av fremdriften i oppfølgingen av likestillingsstrategien og omtale av lovforslag det jobbes med i EU-systemet.

5.1 Likestilling i det digitale

Rapport: Virkningen av sosiale medier på kvinner og jenter

Europaparlamentets *Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs* har på vegne av

STUDY
Requested by the FEMM committee

The impact of the use
of social media on
women and girls

komiteen for kvinners rettigheter og likestilling i Europaparlamentet (FEMM) gitt eksterne forskere i oppdrag å undersøke effekten av sosiale medier på kvinner og jenter, på likestilling, og på demokrati og demokratisk deltakelse generelt. Rapporten ble publisert i mars i år. Rapportforfatterne (forskere fra Universitetet i Dublin, Irland), har en helhetlig analytisk tilnærming til problemstillingen med utgangspunkt i at den digitale verden ikke kan ses på isolert fra sosiale, kulturelle, politiske, økonomiske og juridiske kontekster. De trekker på forskning fra ulike disipliner. Noen av funnene og hovedanbefalingene er omtalt under. Rapporten ble presentert av forskerne Prof. Kirsty Park og Dr

Debbie Ging (to av fire medforfattere), og diskutert i FEMMs komitémøte 19. juli. Funn:

- I EU er andelen kvinner som bruker sosiale medier (SoMe) høyere enn andelen menn i alle aldersgrupper. Det er forskjeller i hvilke medier menn og kvinner bruker. Det er flere kvinner som bruker Facebook, Instagram, Snapchat, TikTok, WhatsApp og Pinterest. Mens Twitter, LinkedIn, Reddit, Discord, Twitch og Telegram er mer populære blant menn.
- Det er tydelige kjønnsforskjeller i hvordan kvinner og menn bruker SoMe. Mens menn i overveiende grad bruker SoMe for å dele meninger, bruker kvinner SoMe for å opprettholde sosiale bånd.
- Det er mer sannsynlig at gutter og menn engasjerer seg i risikoatferd på nett (herunder sexting, deling av voldelig materiale, netthets, hacking og cyberkorrupsjon) sammenlignet med kvinner og jenter.
- Gutter ser ut til å ha høyere grad av selvtillit på nett og føler seg mer motstandsdyktige mot negative handlinger. Kvinner og jenter er mer bevisste på risiko knyttet til personvern.
- Mer tid tilbragt på nettet er assosiert med en økning i depressive symptomer – både hos gutter og jenter – men effekten er størst hos jenter. Faktorer inkluderer mangel på kvalitetssøvn, netthets, lavere selvtillit og negativ kroppssyn.
- Kjønn er en betydelig faktor i målrettet reklame i SoMe. Det er mangelfull data på nøyaktig hvordan disse algoritmene fungerer. Kjønn er også en betydelig faktor i anbefalingsfunksjoner, som gir ulikt innhold til mannlige og kvinnelige brukere. SoMe forsterker og intensiverer kjønnsstereotyper.
- Jenter og kvinner er mer utsatt for kjønnsbasert vold i SoMe.
- Kvinnelige politikere og journalister opplever høyere grad av kjønnsbasert vold og trakassering sammenlignet med sine mannlige kollegaer.
- Normalisering av kvinnehat blant ungdommer utgjør en signifikant risiko for jenter og kvinner på nett. I tillegg rapporterer jenter at den lette tilgangen til voldelig pornografi påvirker gutters' forståelse og forventninger til sex.
- SoMe byr også på muligheter for å fremme rettigheter, eksemplifisert gjennom #mettoo.
- EUs nye digitale tjenstedirektiv (DSA) skal bidra til økt sikkerhet, men forskerne mener at siden kjønn ikke er inkludert som en sensitiv personopplysning vil DSA ikke i tilstrekkelig grad kunne adressere de negative virkningene SoMe har på kvinner og jenter. Gjennomføringen av DSA vil kreve høy grad av overvåking og evaluering for å sikre at den kan effektivt ta tak i skadevirkninger som er kjønne.

Rapporten kommer med flere anbefalinger, herunder:

- I større grad regulere SoMe markedsføring, herunder utvide DSA til å inkludere kjønn i reguleringen av målrettet reklame.
- Gjennomføre en gjennomgang av DSA på området kjønnsbasert vold etter 12 måneder for å se om SoMe-selskaper etterlever deres åpenhetsforpliktelser og tilgang til data.
- Strengere moderering og hardere virkemidler for å sanksjonere selskaper når det forekommer misbruk, trakassering og hatefulle ytringer.
- Utvikle digital kompetanse, herunder kompetanse på sosiale mediers virkemåter, påvirkning, sosiale normer og manipulering.
- Gjennomgå nasjonale utdanningsplaner for å sikre at gutter og jenter får relevant, evidensbasert utdanning og opplæring på SoMe-ferdigheter, digitalt samtykke, digitaletikk, overgrep på nett og kjønnsnormer.

Rapporten og anbefalingene kan leses i sin helhet [her](#).

5.2 Likestilling i arbeidslivet

5.2.1 Likelønnsdirektivet

Likelønnsdirektivet trådte i kraft 6. juni i år. Medlemslandene har tre år på å ratifisere loven (dvs. innen juni 2026).

I mars 2021 la Europakommisjonen frem et [lovforslag om likelønn](#) (eller åpenhet om lønn / *Pay Transparency* som den er kjent som i EU-systemet). Tanken er at mer åpenhet om lønn satt i system, jusspråklig klarhet (*clarifying legal concepts*), i tillegg til bedret rettssikkerhet (både håndhevingsmekanismer og muligheter for å gå rettens vei) vil bidra til å minske lønnsgapet mellom kvinner og menn som ikke kan forklares med annet enn kjønn. Per i dag tjener kvinner i EU i snitt 13 prosent mindre enn menn for å gjøre samme jobben, men gjennomsnittet maskerer store variasjoner mellom medlemslandene, slik det fremgår av [Eurostats](#) tall.

Etter intense forhandlinger siste halvår 2022 kom EUs medlemsland (Rådet), Europaparlamentet og Europakommisjonen 15. desember 2022 til en foreløpig, politisk enighet om direktivet. I etterkant av den politiske enigheten behandlet hver av institusjonene forslaget for å formelt godkjenne direktivet. Rådet godkjente posisjonen 21. desember 2022. Europaparlamentet ga sitt formelle godkjenstempel til lovforslaget 30. mars 2023. Det var noen endringsforslag som det ble stemt over under [Europaparlamentets](#) plenums sesjon som ikke endret den politiske avtalen av desember 2022 mellom de tre EU-institusjonene i substans, men som likevel utløste et krav om en formell beslutning i Rådet, noe de gjorde i slutten av april i år. Pressemeldingen fra Rådet kan leses [her](#).

Det er verdt å merke seg at i behandlingen av teksten i Coreper (EU-ambassadører) i forkant av avstemningen i Rådet ble det 18. april publisert [tolkningsuttalelser og innsigelser](#) fra noen EU-medlemsland:

- Tyskland og Østerrike mener den tyske oversettelsen av direktivet med bruk av begrepet «rase» (snarere enn etnisitet) er uheldig og la ved en tolkningsuttalelse av oversettelsen i henhold til Rådsdirektiv 2000/43/EC (Direktivet om likebehandling av personer av ulik etnisk bakgrunn).
- Bulgaria mener at Direktivet legger en for stor byrde på små og mellomstore bedrifter. Videre er de uenige i begrepsbruken av kjønn (*gender*) som de mener ikke er i tråd med grunnloven og dermed tolkes likelønnsdirektivet som likestilling mellom kvinner og menn.
- Ungarn tolker Direktivet som likestilling mellom kvinner og menn.
- Latvia mener at direktivet legger en for stor byrde på privat og offentlig sektor.
- Polen kommer til å tolke begrepet kjønn («gender») som biologisk kjønn menn/kvinner.

Direktivet legger blant annet til rette for følgende:

- Det blir obligatorisk for arbeidsgivere i privat og offentlig sektor å ha lett tilgjengelige, objektive, kjønnsnøytrale **kriterier** for lønnsfastsettelse og for lønnsøkninger.
- Det skal være mulig for arbeidstakere og ansattrepresentanter å be om og motta **informasjon** om individuell lønnsnivå og gjennomsnittslønnen for ansatte som gjør samme jobb, eller arbeid av lik verdi, fordelt på kjønn.
- Arbeidsgivere skal oppgi **lønnsnivå og lønsspenn** for fremtidige ansatte (i praksis i forbindelse med utlysninger av stillinger).
- Arbeidsgivere med flere enn 100 ansatte skal oppgi **informasjon om lønnsforskjeller** mellom kvinner og menn i deres organisasjon.
- I tilfeller der rapportering på lønn viser at det er en lønnsforskjell mellom kvinner og menn på minst fem prosent og arbeidsgiver har ikke rettfærdiggjort denne forskjellen med objektive, kjønnsnøytrale kriterier, skal arbeidsgiver foreta en **gjennomgang** av lønn i organisasjonen i samarbeid med ansattrepresentanter.
- Ansatte kan **kreve erstatning** dersom deres arbeidsgiver ikke følger likelønnsprinsipper og forpliktelser.
- Organisasjoner som **likestillingsorganer eller arbeidstakerorganisasjoner** kan handle på vegne av arbeidere i oppfølgingen av likelønnsprinsippet.

5.2.2 Status og diskusjoner

- Europaparlamentet har publisert en infografikk med oversikt over **foreldrepermisjon** i EUs 27 medlemsland, se [her](#). Til tross for at Europaparlamentet ofte fremmer kvinners rettigheter og likestilling, er europaparlamentarikeres muligheter for å ta foreldrepermisjon begrensede. Les [artikkelen](#) fra EUObserver her som setter søkelyset på det. En sak som for øvrig Politico også har tatt opp ved flere anledninger på forsommeren.
- Eurofound la i februar ut en analyse om **vold på arbeidsplassen** og fant at kvinner og førstelinjearbeidere er mest utsatt. Les mer [her](#).
- I april [diskuterte](#) Europaparlamentets komité for kvinners rettigheter og likestilling motstand (**backlash**) mot kvinners rettigheter hvor de blant annet inviterte Justyna Wyrzyńska som fikk åtte måneders samfunnstjeneste som straff for å ha gitt en kvinne i Polen tilgang til abortpille.
- 8. mars inviterte EU-delegasjonen til diskusjon om likestilling i det grønne og digitale skifte med bidragsyttere fra Norge og EU-systemet.
- Europaparlamentet diskuterte en rapport og forslag til resolusjon i mai i år om **seksuell trakassering** og MeToo-evaluering, les rapporten [her](#).

5.3 Likestillingsorganer

Europakommisjonens arbeidsprogram for 2022 la opp til å foreslå tiltak for å styrke likestillingsbyråers rolle og uavhengighet. Dette er ett av tiltakene under målsettingen om å «bygge en likestilt union» i Den europeiske søylen for sosiale rettigheter. Saken omtales dessuten i [den europeiske handlingsplanen mot rasisme](#), [det strategiske rammeverket for likestilling av romfolk 2020-2025](#) og [likestillingsstrategien for LHBTIQ-personer 2020-2025](#). Frem til nå har likestillingsorganenes oppsett, finansiering og virkemåte i stor grad vært opp til EU-medlemslandene selv. Dette har ført til at likestillingsorganene har hatt svært ulik innflytelse, uavhengighet og effektivitet noe som har ført til at EU-borgere og ofre for diskriminering har fått ulik grad av beskyttelse og oppfølging i de ulike EU-medlemslandene.

For å bøte på de overnevnte utfordringene har Europakommisjonen lagt frem to direktivforslag om standarder for likestillingsorganer: (1) [Proposal for a Council Directive on standards for equality bodies](#) og (2) [Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on standards for equality bodies in the field of equal treatment and equal opportunities between women and men in matters of employment and occupation](#).

Selve teksten i lovforslagene er identiske, med unntak av referanser til lovhjemlene og referanser til andre direktiv. Reguleringen av likestillingsorganer måtte deles i to ulike direktiv, siden det endrer ulike deler av EUs eksisterende regelverk som krever ulike type vedtak. Det første skal vedtas av Rådet med samtykke fra Europaparlamentet. Det andre direktivforslaget krever behandling i både Europaparlamentet og Rådet, og at de kommer til enighet med Europakommisjonen om endelig utforming av direktivteksten. Rådet kom frem til sin forhandlingsposisjon under arbeids- og sosialministrenes rådsmøtet i juni. Europaparlamentets underkomiteer behandler per tiden lovforslagene og deres forhandlingsposisjon er ventet høsten 2023. Deretter kan trilogforhandlinger starte.

5.4 Vold mot kvinner og i nære relasjoner

EU kan skilte med et historisk fremskritt ved at unionen nå har tiltrådt deler av Istanbulkonvensjonen. Videre er det gjort fremskritt i behandlingen av direktivforslaget som skal gi sterkere rettsvern for voldsutsatte. Se nærmere omtale under.

5.4.1 Istanbulkonvensjonen

EU har nå tiltrådt og ratifisert deler av [Istanbulkonvensjonen](#).

EU kunne ratifisere deler av Istanbulkonvensjonen med Rådets kvalifiserte flertall (opnådd i februar i år) innenfor områder hvor EU har eksklusiv kompetanse, og noen områder av justissamarbeid, asyl og non-refoulement. Det krevde også samtykke fra Europaparlamentet, noe Rådet fikk i mai.

Europaparlamentet stemte ja (med overveldende flertall) over to rådsbeslutninger om EU-tiltredelse til deler av Istanbulkonvensjonen (institusjoner & administrasjon, og deler av det som går på juridisk samarbeid). Rådet har dermed klart å omgå det som lenge har vært en hindring – nemlig at ikke alle EUs medlemsland har ratifisert konvensjonen.

Bakgrunn: I den europeiske [likestillingsstrategien mellom kvinner og menn 2020-2025](#) gjentar Europakommisjonen tidligere budskap om at den vil prioritere arbeidet for å få EU til å tiltre Europarådets konvensjon om forebygging og bekjemping av vold mot kvinner (Istanbulkonvensjonen), som er det første folkerettslig bindende regelverket mot vold mot kvinner. Land som signerer konvensjonen forplikter seg blant annet til å kriminalisere kjønnsbasert vold og trakassering. Dette gjelder både på nett og utenfor. Selv om alle EUs medlemsland har signert konvensjonen, har ikke alle ratifisert den herunder Bulgaria, Latvia, Litauen, Slovakia, Tsjekkia og Ungarn.

5.4.2 Direktivet om vold mot kvinner og i nære relasjoner

Europakommisjonen la 8. mars 2022 fram [forslag](#) til regler for å bekjempe vold mot kvinner og barn, og i nære relasjoner. Hovedformålet med lovforslaget er å få slutt på kjønnsbasert vold i EU gjennom å kriminalisere og sanksjonere de mest vanlige lovbruddene (seksuelle overgrep av kvinner og barn, samt datakriminalitet) og sikre et minimumsnivå av beskyttelse mot denne type vold i hele EU, uavhengig av om volden utøves online eller offline. Beskyttelse av ofre og deres rettsvern står sentralt i forslaget, i tillegg til forebygging, koordinering og samarbeid på tvers av medlemsstatene. Forslaget bygger på Europakommisjonens likestillingsstrategi ([EU Gender Equality Strategy 2020-2025](#)). I juni ble Rådet enige om sitt [forhandlingsmandat](#) og i midten av juli ble Europaparlamentet enige om sitt [forhandlingsmandat](#). Det er dermed klart for forhandlinger med Europakommisjonen.

Rapport om beskyttelse av foreldreløse barn av ofre for kjønnsbasert vold

Europaparlamentets *Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs* har på vegne av komiteen for kvinners rettigheter og likestilling i Europaparlamentet (FEMM) gitt eksterne forskere i oppdrag å undersøke det juridiske rammeverket for ofre for kjønnsbasert vold (herunder barn) i EUs 27 medlemsland («legal protection and support for orphans of victims of gender-based violence»). Rapporten (oktober 2022) gjennomgår dagens situasjon for ofre for kjønnsbasert vold i EUs 27 medlemsland med hovedfokus på kvinner og barn. Videre analyserer rapporten hvorvidt det foreslåtte EU-direktivet om å motvirke vold mot kvinner og vold i nære relasjoner vil adressere de identifiserte gapene i dagens regelverk. En av de fem medforfatterne, Dr Katerina Mantouvalou (leder av Europaavdelingen i konsultentselskapet ICF) presenterte hovedfunnene av rapporten under FEMMs komitémøte 19. juli. Hovedfokuset på møte var barn som var blitt foreldreløse (eller mistet en forelder) som resultat av kjønnsbasert vold (eksempelvis drap av mor). Rapporten avdekker blant

annet: mangelfull opplæring av politistyrker i å håndtere/møte ofre, mangelfull koordinering, mangelfull psykososial støtte, mangelfull kompensasjon (voldsoffererstatning), og juridiske gap i beskyttelse av ofre. Helt overordnet mener rapportforfatterne at det nye foreslåtte direktivet vil adressere mange av hullene i dagens lovgivning. Anbefalingene i rapporten bygger derfor på allerede foreslåtte tiltak. Under diskusjonen fremhevet europaparlamentarikerne, Dr. Mantouvalou og Prof. Claudia Pecorella (Universitetet i Milano) at barn ofte er en oversett gruppe når deres forelder (ofte moren) blir drept som følge av kjønnsbasert vold. Det er behov for mer forskning, barns stemmer må høres i større grad, og alle ledd i virkemiddelapparatet (sosialarbeidere, politi, mm.) må få bedre og mer opplæring i å møte foreldreløse barn som følge av vold i hjemmet. En tysk europaparlamentariker tok opp spørsmålet knyttet til rettigheter til foreldre versus barns rettigheter når vold i hjemmet skjer. Videre fremhevet flere at ulike medlemsland har ulikt lovverk som gir foreldreløse barn etter kjønnsbasert vold ulike rettigheter og beskyttelse. Rapporten og anbefalingene kan leses i sin helhet her: [The legislative frameworks for victims of gender-based violence \(including children\) in the 27 Member States \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/justice/equality/legislation/legislation_en).

5.5 LHBT+

Seksuell orientering er inkludert som diskrimineringsgrunnlag i EUs lovverk (men dette skjedde først i 1999 i Treaty of Amsterdam, nå i artikkel 19 i TFEU). Videre har EU en egen [strategi for LHBTI-rettigheter](#) (for perioden 2020-2025). Utover EU-loverket har flere EU-medlemmer ratifisert en rekke internasjonale konvensjoner og avtaler på menneskerettigheter. Sett under ett fremstår EU som en union med noen av verdens mest omfattende ikke-diskrimineringslovverk. Likevel er det begrensninger knyttet til formell beskyttelse mot diskriminering på grunn av seksuell orientering hvor sosial beskyttelse («social protection»), helseomsorg, utdanning, eller tilgang til produkter og tjenester ikke er omfattet. Dette gjør LHBT+ -personer mer utsatt. I tillegg er det noen områder som er utenfor EUs såkalte kompetanseområde som giftemål eller familiestatus; det er EU-medlemslandenes råderett. Her er det stor variasjon i ulike medlemslands lovverk og grad av beskyttelse av LHBT+-personer. Dette får blant annet konsekvenser for LHBT+-personers fri bevegelse i EU i tilfeller hvor EU-medlemsland ikke anerkjenner likekjønnede ekteskap eller adopterte barn.

5.5.1 Rådets behandling av LHBT+-saker

Sveriges formannskap klarte ikke å sikre enstemmighet i forslag til Rådskonklusjoner på justisministermøtet i juni. Sverige la derfor ut rådsresidentkonklusjoner (*Presidency conclusions*), som fikk støtte fra 25 medlemsland. [Konklusjonene](#) omhandler sikkerheten til LHBTI-personer i EU med en rekke oppfordringer til medlemslandene om å blant annet fremme og støtte grunnleggende rettigheter til LHBT+-personer og regelmessig følge dette opp, hindre alle former for vold, trakassering og diskriminering, og beskytte LHBT+-personer (på nett og «offline»). Konklusjonene inneholder også en rekke anbefalinger til ulike institusjoner i EU-systemet, herunder CEPOL (EUs Agency for Law Enforcement Training), EIGE (European Institute of Gender Equality) og EU-OSHA (European Agency for Safety and Health at Work).

Det spanske formannskapet arrangerte i begynnelsen av juli en høynivåkonferanse om LHBTIQ+rettigheter i Europa. Under konferansen la Spania frem [Declaration of ministers responsible for LGBTIQ policies of EU member states in 'advancing LGBTIQ rights in Europe'](#), undertegnet av 16 av EUs medlemsland (per juli).

5.5.2 Status for Europas LHBT+-personer

- Europakommisjonen publiserte en progresjonsrapport i gjennomføringen av EUs LHBTIQ-strategi (2020-2025), som kan leses [her](#).

- EUs Fundamental Rights Agency (FRA) har lansert sin spørreundersøkelse om LHBTI-personer i EUs 27 medlemsland i tillegg til Albania, Serbia og Nord-Makedonia. Spørreundersøkelsen er åpen til slutten av juli. Resultatene vil bli offentliggjort i 2024 og vil også sammenlignes med funnene fra siste undersøkelse (fra 2019). For mer informasjon, klikk [her](#).
- [2023-rapporten](#) til *Fundamental Rights Agency* (FRA) omhandler likestilling, ikke-diskriminering og rettigheter i EU.

5.5.3 Konverteringspraksiser på LHBT+ -personer

Europaparlamentets *Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs* har på vegne av komiteen for sivile rettigheter, justis- og innenrikssaker (LIBE) gitt i oppdrag til eksterne forskere å undersøke konverteringspraksiser av LHBT+ -personer. Rapporten (juli 2023) ble lagt frem og diskutert under LIBEs komitémøte 18. juli. Hovedfunn (fra rapporten):

- Konverteringspraksiser på LHBT+ personer er basert på feilaktige antagelser at seksuell orientering og kjønnsidentitet er et valg, et resultat av onde krefter over menneskelig viljestyrke, eller en sykdom, og at dette kan kureres eller endres.
- Slike konverteringspraksiser er noen ganger referert til som «terapi», spesielt når disse er gitt under dekke av profesjonell rådgivning av psykologer eller psykiatere. Men, dette fenomenet er vidtrekkende og har et mangefasettert uttrykk, herunder religiøse eller spirituelle praksiser, psykoanalyse, eller i rammen av kognitiv-atferdsterapi.
- Studier viser at forsøk på å endre seksuell orientering og kjønnsuttrykk er ineffektive, krenker LHBTI+ personers rettigheter og fører til angst, depresjoner, selvmord, og andre mentalhelseutfordringer.
- FNs uavhengige ekspert, Yogyakarta-prinsippene, Den internasjonale foreningen for lesbiske og homofile (ILGA, *International Lesbian and Gay Association*), Europaparlamentet, og Europarådets høykommissær for menneskerettigheter er samstemte om at konverteringspraksiser kan anses som former for tortur, grusom, ikke-human og degraderende handling og straff med alvorlige fysiske og psykiske konsekvenser og oppfordrer til forbud mot slike praksiser.

Rapporten og anbefalingene kan leses i sin helhet her: [Conversion Practices on LGBT+ People \(europa.eu\)](#).

5.6 Personer med nedsatt funksjonsevne

Innad i EU finnes det per i dag ingen gjensidig anerkjennelse av status for nedsatt funksjonsevne. Dette kan medføre utfordringer for personer med nedsatt funksjonsevne som reiser mellom EU medlemsland. Europakommisjonen ønsker å legge frem et forslag til [EU Disability Card](#) (EU kort/legitimasjon på funksjonsnedsettelse) som skal gjelde i hele EU. Tanken er at dette kortet skal gjøre det lettere for personer med nedsatt funksjonsevne å få tilgang til goder, transport, kultur, og fritidsaktiviteter. En åpen [høring](#) om dette initiativet ble avsluttet i begynnelsen av året. Forslaget ventes lagt frem i september 2023. [Veikartet](#) for initiativet inkluderer informasjon om prosessen.

Bakgrunn: *EU Disability Card* er omtalt i [EUs strategi for personer med nedsatt funksjonsevne](#) (2021-2030). Denne inngår som ledd i EUs union for likhet (*Union of Equality*). Åtte EU-medlemsland var med på en pilot av et slikt kort. En [gjennomgang av piloten](#) viste at et kort som anerkjennes på tvers av landegrensar har en merverdi.